

P. GARCÍA-POMBO FERNÁNDEZ, *IT'S JUST A JUMP TO THE LEFT, or IS IT ALSO A STEP TO THE RIGHT? Syntactic discontinuity and prosodic continuity. Foregrounding mechanisms in Ancient Greek and Classical Latin: evidence from Sophocles' Ajax and Vergil's Aeneid*, A Coruña 2015, ISBN 978-84-16414-03-1.

Autor de la tesi doctoral *Estudio pragmático del vocativo en griego antiguo*, Santiago de Compostela 2013, dirigida per M. Díaz de Cerio, Pablo García-Pombo ens presenta una investigació sobre l'ordre de paraules en grec i en llatí, basada en una anàlisi sobre textos d'Homer, Sòfocles i Virgili¹. L'orientació metodològica de García-Pombo és en principi l'estructuralisme funcionalista segons que el veiem aplicat per Helma Dik, autora de sengles monografies sobre l'ordre de paraules a Heròdot i al recitatiu de la tragèdia². Tanmateix el nostre autor desenvolupa abundoses variants dins d'aquest marc teòric. Les bases metodològiques, però, deuen molt a la lingüística comparativa, i en concret a Otto Behaghel –l'autor ho reconeix expressament (pàg. 2), que va formular bona part dels principis constitutius d'aquesta teoria l'any 1909³. I més encara: s'ha reconegut que la gramàtica índia clàssica –contemporània de Plató i d'Aristòtil– ja concebia l'ordre de paraules d'acord amb aquests mateixos principis, perfectament formulats per Panini⁴.

Al llarg de la meticulosa exposició de García-Pombo, creiem un encert l'agrupació com a clítics o apositius de tots aquells termes desproveïts d'autonomia fonètica i dependents, per tant, de l'accent del terme del qual articulatòriament formen part (pàg. 18). No estariem tan d'acord quan l'autor pren l'opció de citar generalment els textos a partir de les traduccions d'Alamillo per a Sòfocles (pàg. 9, n. 2) i de Fontán per a Virgilio (pàg. 86, n. 4). D'altra

¹ No farem a aquestes pàgines cap observació sobre la secció dedicada a Virgili, tot i que en semblen d'aplicació moltes de les que fem per a Homer i Sòfocles. Sí que demanariem una altra mena de redacció per a part de les conclusions (pàg. 180).

² H. Dik, *Word Order in Ancient Greek: A Pragmatic Account of Word Order Variation in Herodotus*, Amsterdam 1995; *Word Order in Greek Tragic Dialogue*, Oxford 2007.

³ O. Behaghel, «Beziehungen zwischen Umfang und Reihenfolge von Satzgliedern», *Indogermanische Forschungen* 25, 1909, 110–142; *Deutsche Syntax: Eine geschichtliche Darstellung IV*, Heidelberg 1932, pàg. 3.

⁴ W. Cooper & J. Ross, «World order», in R.E. Grossman et al. (eds.), *Papers from the Parasession on Functionalism*, Chicago 1975, 63–111.

banda, en un autor tan atent a la combinació dels avenços tant dels investigadors contemporanis com dels d'èpoques precedents, sorprèn l'omissió de Jules Marouzeau, que al seu *Traité de stylistique latine* va encunyar el terme *clef de voûte*⁵ per definir les frases del tipus ABA, del tipus de S. Ai. 24 τῶδ' ὑπεζύγην πόνω, i que García-Pombo troba poc o gens justificades (pàg. 25; vegeu també pàg 63). I doncs, es tracta precisament d'un estilema –no pas d'un fenomen sintàctic, per tant–, dut a l'extrem per Lucà i per Virgili a les seqüències ABCBA que esmenta Marouzeau com a exemples, i que paga la pena de llegir:

*pacificas saeuus tremuit Catilina securis*⁶
*ingentes rutulas spectabit caedis aceruos*⁷

Dubtem molt que Helma Dik pogués formular una regla sintàctica que expliqués aquesta construcció. Més improbable encara és que algú fos capaç de reivindicar la plausibilitat d'aquest ordre com a fet de llengua. A aquest respecte, s'ho val de recordar que Marouzeau fou també l'autor del volum *L'ordre des mots en latin*⁸. *Last, but not least*, en ambdós casos la clau de volta és el verb, *tremuit* a Lucà i *spectabit* a Virgili. Aquest paper pivotal del verb sí que ens sembla determinant.

Precisament a propòsit de la tria dels textos sotmesos a anàlisi, i tot i que l'autor manté de bell antuvi la plausibilitat dels estudis d'ordre de paraules basats en obres poètiques, la nostra opinió divergeix força de la seua. Certament, l'estudi de l'ordre de paraules al grec arcaic depèn dels textos poètics per la manca d'una tradició literària en prosa, per la qual cosa des del punt de vista de la història de la llengua la qüestió es pot o no plantejar segons el període cronològic sotmès a anàlisi. Ara bé, si la tria és possible un text en prosa serà sempre preferible a un en vers per dos motius: en primer lloc, pel fet que la prosa queda deslliurada del peatge de la mètrica; i en segon –i és el factor més important– perquè la prosa de certs gèneres contempla un menor ús dels principis estilístics que regeixen la creació literària, entre els quals l'altera-

⁵ J. Marouzeau, *Traité de stylistique latine*, Paris 1946, pàg. 320.

⁶ Luc. *Ph.* VII 64.

⁷ Verg. *Aen.* X 245.

⁸ J. Marouzeau, *L'ordre des mots en latin*, Paris 1953.

ció de l'ordre de paraules considerat habitual es compta entre els més conreats. Com a conseqüència de la tria de l'autor, el corpus analitzat és un de format per obres literàries pertanyents a gèneres poètics: els cants inicials de la *Iliada* i de l'*Eneida* i la més antiga tragèdia de Sòfocles, l'*Aiant* (pàg. 4).

Ultra la qüestió de la configuració del corpus, la nostra principal objecció a la metodologia de l'autor rau en el principi teòric que fa de l'ordre SOV, anomenat *orden por defecto* (pàg. 9), l'habitual a la llengua grega. Sense tornar a argumentar que llengua literària i sistema de la llengua són al nostre parer realitats diferenciades i que conseqüentment s'han de tractar de manera separada, ens agradaria insistir sobre els plantejaments que ja vàrem adoptar al nostre *Curs de sintaxi grega*, i que citem per comoditat en tant que no es tracta de cap investigació pròpia: per exemple, que hom ha reivindicat l'existència a la llengua mare de tots tres ordres, SOV, SVO i VSO –aquest darrer, habitual a les llengües cèltiques⁹; que el grec testimonia el trànsit d'una tipologia SOV a una SVO, que hauria esdevingut l'habitual ja a l'època dels textos del lineal B¹⁰; que a l'època clàssica es registren grans diferències, que d'una manera resumida explicàvem en els termes següents:

Els estudiosos de l'ordre de paraules al grec clàssic han fet molt sovint per manera de 'restituir' a un model sintàctic reputat com a canònic un sistema SOV que s'hagués mantingut, doncs, fidel a la presumpta herència indoeuropea¹¹. Certament, si seguim els càlculs de Frisk per a la llengua de Lisies, advertirem que les seqüències SV i OV arriben, respectivament, a percentatges del 90 i del 84 %; tanmateix, a Heròdot no ultrapassen els percentatges del 75 i el 66 %¹². En conseqüència amb això, s'ha suggerit que l'oratoría hauria estat més a prop d'un estil més formalitzat, la

⁹ W. Dressler, «Eine textsyntaktische Regel der indogermanische Wortstellung (Zur Anfangstellung des Prädikatsverbiums)», *ZVS* 83, 1969, 1-25; P. Friedrich, *Proto-Indo-European Syntax*, 1975; G. Miller, «Indo-European: VSO, SOV, SVO, or all three?», *Lingua* 37, 1975, 31-52.

¹⁰ Y. Duhoux, «L'ordre des mots en mycénien», *Minos* 14, 1973, 123-163, pp. 162-163.

¹¹ Aquest és el denominador comú als estudis de L. Lindhamer, *Zum Wortstellung im Griechischen*, Berna & Leipzig 1908; E. Kieckers, *Die Stellung des Verbs im Griechischen und in den verwandten Sprachen*, Strassburg 1911.

¹² H. Frisk, *Studien zum griechischen Wortstellung*, Göttingen 1932, pàg. 16.

*historiografia d'un de més colloquia*¹³. Ara bé, entre els historiadors més antics, els logògrafs jonis, Lilja distingeix un ordre preferent OV a Hecateu i a Hel·lànic, i un de VO a Acusilau i a Ferècides¹⁴. L'aporia duu Dover, per exemple, a reconèixer tant la vàlidesa d'un ordre habitual SV com la gran fluctuació de les seqüències alternatives OV/VO¹⁵.

Un altre dels principis teòrics que cal prendre amb la màxima cautela és el relatiu a la prelació de l'ordre 'element més destacat-element menys destacat' (pp. 10-11). A les frases bimembres formades per elements breus i exempts d'una jerarquització, la llengua grega destaca, a l'inrevés que les romàniques, l'element que clou la frase, especialment davant de pausa forta, ço és, a un enclavament estilísticament marcat, dotat d'una més gran capacitat d'expressió.

Si hi ha una virtut a aquesta monografia –i en té moltes–, en destacaríem en primer lloc la coherència: l'autor anuncia que la posició del verb serà considerada determinant (pp. 2-3), i efectivament la conclusió de l'estudi sanciona el caire pivotal de verb i règim (pàg 79). Part de les conclusions de la cerca endegada semblen, però, més pertinents des del punt de vista de la història de la llengua que no del de la sintaxi: així ens ho sembla l'aparició a la llengua de Sòfocles, per comparació amb la de la *Iliada*, de la seqüència definida com de doble dislocació de l'ordre, amb el règim precedint el verb del qual depèn (pp. 39-40). Ara bé, no compartim la hipòtesi de l'autor quan planteja la possibilitat que el grec homèric constitueixi una part del grec arcaic, però no pas aquella de la qual el grec clàssic seria el continuador directe (pp. 70-72). Tornem a l'oposició entre llengua literària i sistema de la llengua, que ens permetria, si aplicàvem aquest parer, posem per cas, a l'anglès, postular que l'anglès actual no té res a veure amb el de Shakespeare en termes de filiació. Al pla de la sintaxi, resulta molt

¹³ H. Frisk, *op. cit.*, pp. 23-24.

¹⁴ S. Lilja, *On the Style of the Earliest Greek Prosa*, Helsinki-Helsingfors 1968, pàg. 70: (...) *Hecataeus, Heraclitus and Hellenicus prefer to place the object before the predicate, and (...) Acusilaus, Pherecydes of Athens and Charon prefer the reverse order. These facts largely coincide with Frisk's observation that the order PO is more frequently used by narrative historians than by philosophers.*

¹⁵ K.J. Dover, *op. cit.*, pàg. 25, apunta com els percentatges *seem to justify prima facie in giving SV and OV the status of syntactical rules*; vegeu, però, la cloenda de la seua anàlisi, pàg. 31 –citada anteriorment, n. 2– sobre el conjunt de dades obtingudes.

estimulant la idea que és la substitució dels subjectes gramaticals pels corresponents pronoms el que desferma la doble dislocació (pàg. 79), els principis de la qual són objecte d'una tipologia acurada i sòlida (pp. 80-81).

Entre els aspectes que no contribueixen a enfortir la proposta de l'autor, ans al contrari, esmentaríem una excessiva tendència a l'expressió *iocandi causa*, el to de la qual lleva dignitat al discurs científic: no fan per a l'exposició escrita frases com ara *investigadores de la cosa* (pàg. V), *Virgilio como cobaya* (pàg. 4), *en resumiendo* (pàg. 45), etc. Sobta igualment trobar per a Andòcides l'abreujament 'Andoc.' (pàg. 63), quan s'havia dit que es seguien els del LSJ.

En conclusió, l'obra de Pablo García-Pombo representa una molt notable contribució al coneixement de l'ordre de paraules a les llengües clàssiques, i a partir d'ara la investigació hi haurà de comptar. Esperem que l'autor mantindrà les exigències d'exhaustivitat i perspiciuïtat amb què ha elaborat el present volum, i que donarà continuïtat a una línia de recerca renovadora i profitosa.
—JORDI REDONDO. Universitat de València.